

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

BRNO 1975

Fund von Steinmetzergliedern in Bernartice bei Javorník/Bez. Šumperk/. Bei einer Generalrestaurierung der Pfarrkirche aus dem Beginn der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts hat man in nächster Nähe des Baues Steinmetzerglieder gefunden, offensichtlich aus dem Gemäuer bei den Bauherrrichtungen im Jahre 1871 herausgenommen /1/.

V Ý Z K U M "K A R T O U Z K Y" V D O L A N E C H R O K U 1974

/ okr. Olomouc /

Václav B u r i a n , Vlastivědný ústav, Olomouc

/Tab. 51 - 53/

Etapa výzkumu 1974 byla zaměřena na prostoru R, o níž stále platí hypotéza, že mohla mít funkci kapitulní síně. Východní a jihovýchodní části této prostory zasáhly již dřívější výzkumy v letech 1970 a 1971. V rozsahu čtverců LXXVII a LXXVIII byl prozkoumán úsek její střední části.

Za stavu před výzkumem vynikal v severní části zkoumané plochy terénní hřbet, klesající od severního zdiva chodby G /od severovýchodu k jihozápadu/ jako sutový hranol západního nároží této zdi a západní zdi prostory Q. V profilu výplně prostory R se jevíly varianty vcelku málo odlišné od dřívějších záznamů : po 15 cm humusu následovala sypká stavební destrukce 10 - 25 cm, pod ní 140 - 210 cm vlastní destrukce stavebních hmot /kámen, malta/ a nejnižší vrstva /často popelovitá/ 25 - 30 cm s největším soustředěním nálezu.

Přibližně v západním prodloužení zdi mezi kaplí N a chodbou G zůstal v destrukci vysoce kompaktní blok zdiva z lomového kamene, jeho lícování ukazuje na šíři 156 cm. Pojmem je malta vysoce prosycená vápnem, což se projevilo na neobvyklé soudržnosti staviva a také tím, že v dutinách na dolním lomu bloku se vytvořily skořepinové vrstvy sintru s miniaturními stalaktity. Blok byl uložen v suti v poloze značně vychýlené k jihu. Pochází velmi pravděpodobně z horní partie severního zdiva prostory R a měl asi armovací funkci.

Četné byly v této části prostory R nálezy součástí kamenické architektury. V prodloužení chodby G ležely v destrukci dva souvislé dílce nadpražního oblouku z portálu kaple N, jehož dolní partie in situ byla odkryta již r. 1971 /1/. Profilace těchto svislých částí je shodná s profilem nadpražního oblouku, jehož vnitřní lící oblouk má poloměr 74 cm. Červenou barvou byly lineárně zdůrazněny vystupující části profilace, tj. části dvou oblouků a hrany dvou výžlabků /na svislých částech ostění objevených r. 1971 bylo tónování porušeno a nedalo se bezpečně rozeznat/. V téže poloze byl nalezen další dílec ostění portálu s ústupkem pro dveře, profilovaný okosením, výžlabkem, nízkým oblounem, ústupkem a dalším okosením, které na rozdíl od ostatní přímé profilace nabíhá do oblouku. U tohoto dílce se nepodařilo stanovit původní funkční umístění, stejně jako u segmentu nadpražního oblouku jiného portálu, který byl pohozen poblíž oltáře. Vnitřní líc tohoto segmentu má opět poloměr 74 cm, protilehlá strana je hrubě přitesána do roviny a styčné plochy jsou radiálně seříznuty. Profilování se liší od ostění dřívě uvedených : rovná líc přechází v okosení, výžlabek, ústupek, obloun, další ústupek, opět výžlabek a obloun, okosení a nakonec přechází v rovnu kolmou na první plochu. Také v tomto případě byly vystupující plochy z průčelného pohledu červeně tónovány. Nahromadění skupiny kvádrových kamenických artefaktů před vstupem do chodby G při výškovém rozdílu podlah obou prostor 155 cm nabízí i značně nejistý výklad, že jich mohlo být druhotně použito jako primitivního schodiště z prostory R do chodby G. Jsou to dvě hranolovité části ostění s dlaby pro pantové skoby : blok dvakrát okosené části okenního ostění a špalety /známý z kostela F/ a blok podokapní římsy s čtvrtkruhovým vyžlabením, připomínající rovněž stavební části kostela.

Četné se v destrukci vyskytovaly zlomky úzkých, mírně do oblouku formovaných bloků se čtvrtkruhové vyžlabením a nepatrně okoseným profilem s červeným tónováním vystupujících ploch. Funkce není dosud zcela objasněna, jsou to buď části ostění nebo pravděpodobněji klenebních žebber. Zlomky klenebních žebber klínového dvakrát vyžlabeného profilu dvou různých velikostí se vyskytly ve zkoumaném prostoru jen sporadicky. Jsou zřejmě ze stavebního příslušenství sousedních budov. Dokladem pro typ klenebního žebra v místnosti R je komplet čtyř trojžebných výběhů. Žebra mají hruškový profil a jejich hřbety jsou zdůrazněny opět červeným zbarvením. Výběhy, uložené vždy na dvou podkladových kvádrových dílech, navazují touto technikou na starou kamenickou praxi, jak na ni nedávno upozornil V. Mencl /2/.

Dosud ojedinělým nálezem na lokalitě je kružbová konzola, uložená v dolním horizontu stavební destrukce v jihovýchodní části místnosti spolu se dvěma bloky výběhů klenebních žebber. Základem konzoly je pískovcový kvádr rozměrů 36 x 35 x 28,5 cm. Reliéf konzoly, vybíhající z rovného čela kvádrů, vystupuje do prostoru za současného stavu v půdorysném rozměru 29 x 17,5 cm a je na ploše umístěn excentricky. Záčíná dole výběhem parabolických prutů, které v místech maximálního odklonu přecházejí ve čtyři lomené obloučky členěné uvnitř kružbami. Nad obloučky vytváří horizontální obloun čtyřbokou dovnitř zprohýbanou římsu, nad níž těleso konzoly pokračuje a je ukončeno ve stejné rovině s horní plochou kvádrů. Přes značné poškození si konzola uchovala celkový vzhled. Také zde podkladní kvádr tvořil součást zdiva a jeho čelo, lícující se zdivem, bylo pokryto bílenou omítkou, její stopy se uchovaly dosud.

Záhadný svou funkcí zůstává zobcovitý artefakt tesaný z jemného pískovce, snad součást výzdoby sanktuaria, ambonu, oltáře ap.

Složení podlahové dlažby bylo známo již za výzkumu r. 1971 /3/. Nyní je možno naše poznatky upřesnit. Úrovně podlahy bylo dosaženo v hloubce 227 cm. Jako dlaždic bylo použito cihel formátu 21 x 15 x 6,5 cm, který je blízký zdejšímu typu stavebních cihel II /4/. Jak bylo již dříve zjištěno, řady dlaždic byly kladeny na výšku do řad severojižním směrem. Na severní straně vrubí okraj dlažby ohrádka z cihel svise po-

stavených. Dlažba je přerušena v pruhu širokém 110 cm, který odpovídá prodloužené trase vedvodní rýhy v sousedním kostele F /sonda však zde nepotvrdila pokračování rýhy pod úroveň dlažby/. Před čelem oltáře, v prodloužené linii jeho jižní strany, je v dlažbě uložena břidlicová deska 110 x 180 cm. Deska i okolní dlažba byla tlakem resp. nárazem demolovaného zdiva nepravidelně propadlá.

Stopy krytiny, které se objevovaly v destrukci, nebyly jednoznačného charakteru, nepochybně jde také o příměs ze střešních konstrukcí okolních budov. Zcela drobné zlomky břidlicové krytiny byly jak obvykle těsně nad úrovní podlahy. Rovněž v této úrovni se objevovaly střepy hřebenových tašek, kdežto na horní úrovni destrukce se vyskytovaly zlomky pálených tašek typu nynější "bobrovky" s podélně vrásněnou lící stranou, ohloubkovým okapovým okrajem a sedlovým přídržným pupíkem na okraji rubní strany.

Mezi kovovými předměty, vyzvednutými obvykle z nejnižšího horizontu destrukce, převládají jako obvykle nálezy stavebních hřebů. Pozoruhodný byl další nález zlomku srpů se zoubkovaným ostřím : drobné zoubky /cca 0,8 mm/ jsou skloněné proti směru řezu.

Keramické doklady výhradně ve střepech byly nalézány ve dvou horizontech. Rekonstruovat bylo možné pouze hrnek z jemného načervenalého a tmavošedého materiálu, jehož vnitřní povrch je hnědě glazován, na venkovní ploše jsou pouze stopy této polevy. Hrnek má rovné dno, soudkovitou výduť, pod hrdlem je několikánásobně rytá šroubovice, rozevřený okraj je mírně ovalený, vnitřní povrch šroubovicově žlábkovaný, mezi okrajem a podhrdlím se klene páskové ucho, po délce prožlabené a pokryté glazurou. Rozměry : v. 12 cm, ds. 6,2 cm, dv. 10,4 cm, max. d./w. 10,8/7 cm. Dále se podařilo sestavit části loštických pohárů. Zmínujeme se alespoň o exempláři z typicky ostře páleného materiálu, jehož lom je v různých odstínech šedohnědý, bradavičnatý povrch na venkovní straně světlehnědý až červenohnědý, vnitřní plocha převážně hnědá, dno \varnothing 7 cm je mírně odsazeno od přesahujícího dolního obvodu výduť, okraj \varnothing 9,5 cm je kolmo postavený, žlábkovitě odsazený od hrdla, uvnitř prožlabený, středem se táhne oblé žebro, ústí je zaoblené a mírně rozevřené /podle třídění Z. Měřinského je to typ la, odpovídající časovému rozpětí existence kartuzie / 15/. Rovněž části profilu byly sestaveny z hrnce pravděpodobně vysokého 40 cm, z hrubšího materiálu různě šedě a šedohnědě tónovaného s tmavými skvrnami, rovné dno \varnothing 18 cm, rozevřený okraj \varnothing 27 cm má ovalené ústí, středem se táhne nízké žebro, na hrdle je drobné převislé okružní, které je i na podobném okrajovém střepu \varnothing 21 cm. Ve výběru typických nálezů uvádíme i střep mísy šedohnědě až černě zbarvený s rovně vytaženým okrajem / \varnothing 28 cm/, část rendlíku s okrajem navenek ovaleným a hnědou polevou uvnitř / \varnothing 14 cm/ a zlomek páskového polévaného ucha. Ostatní střepový materiál z rozličných partií nádob se různí strukturou materiálu /převládá jemně plavený/, někdy jsou vnitřní plochy hnědě glazované, dno v jednom případě nese stopy po odříznutí. Ojedinelé střepy kachlí ukazují na známé hrncové konkávní formy uvnitř hnědě polévané, lišící se pokleslou dovnitř zataženou římsou nebo okrajem vytaženým navenek.

Fragment větší části dna sklenice \varnothing 5,7 má na obvodu odsazený prstenec, z něhož vybíhá tenká stěna pláště, dno vytváří kuželovitou puklici vysokou 2,5 cm. Nazelenalé sklo je průsvitné až průhledné.

Ojedinelým nálezem je kostěná zděř, pocházející patrně ze střenky nože. Je to prstenec 15,5 mm široký, uvnitř vykroužený / \varnothing 9,5 - 10 mm/, venkovní plocha je fasetována, protilehlé plochy tvoří různé průměry : 17, 17,4, 17,6 a 17,4 mm.

Výskyt zuhelnatělého dřeva a osteologických dokladů byl zaznamenán jen v malém měřítku.

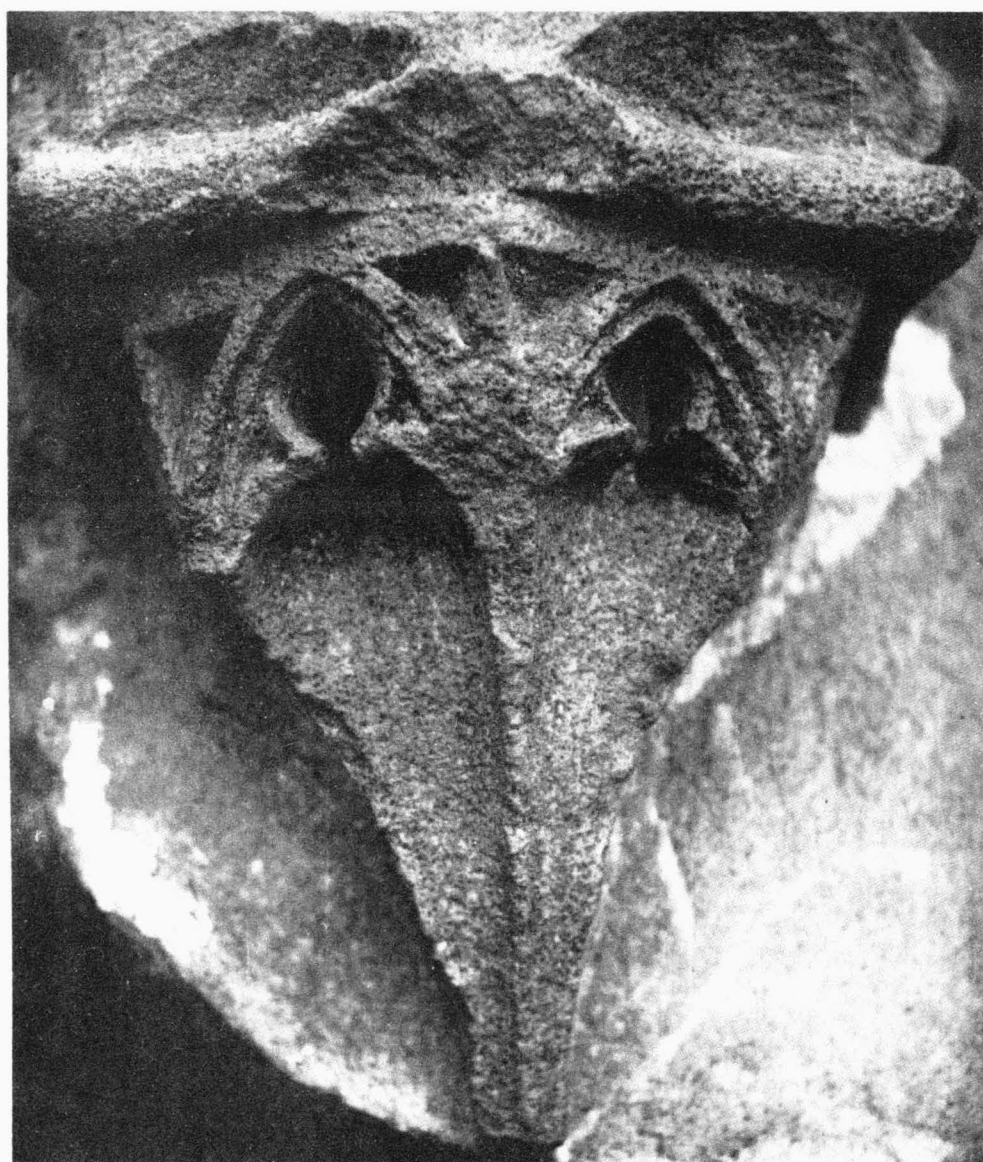
P o z n á m k y :

- 1 PV 1971, 115, 116, 150, tab. 102 : 1.
- 2 Václav Mencl, České středověké klenby, Praha 1974, 127.
- 3 PV 1971, 116.
- 4 Zprávy VÚO 1969, č. 144, 15.
- 5 Zdeněk Měřinský, Přehled typů loštické keramiky, jejich vývoj a datování, VVM XXI 1969, 92, 96.

Grabung der "Karthause" in Dolany im Jahre 1974 / Bez. Olomouci/. Die dreizehnte Grabungsetappe in Dolany war auf die Mitte des Raumes R gerichtet, wo in der Destruktion zahlreiche Belege von Steinmetzdetailenvorkamen. Unter den einfachen sowie kompliziert profilierten Bestandteilen von einigen Portalen waren auch weitere Teile des Oberschwellenportalbogens in die Kapelle N, dessen ebenerdigen Partien man in situ im Jahre 1971 abdecken konnte. Ein bemerkenswertes Komplette bildeten vier dreistrahlige Ausläufer der Gewölberippen von birnenförmigem Profil. Bisher vereinzelt hat man auf der Lokalität eine Sandsteinkonsole mit gotischem Miniaturmasswerk gewonnen. Zahlreich war das Vorkommen von ausgerillten und fein abgeschragten Bogenbestandteilen, die Teile des Steinfutters oder eher die Funktion von Wandrippen inne hatten. Aus dem Kirchenbau stammt der Teil eines Fenstersteinfuttergesimses. Bei den profilierten Artefakten / Portale, Ausläufer der Gewölberippen, Wandrippen/ blieb auf den hervortretenden Teilen eine rote Tönung erhalten, die optisch den Effekt dieser Bauelemente aus der Eintrittsrichtung erhöhte. Die zahlreiche Nägel, im niedrigsten Horizont der Destruktion gefunden, stammen überwiegend von der Dachkonstruktion, das mit gebrannten Dachziegeln und Schiefer gedeckt war. Von dem Gebrauchsinventar muss der Teil einer Sichel mit gezahnter Schneide und das zahlreiche keramische Material ausschliesslich in Scherben erwähnt werden, von dem man einen kompletten Topf und teilweise weitere Keramikstücke rekonstruieren konnte, für die Wende des 14. und 15. Jahrhunderts typisch /grössere Topftypen, eine Schüssel, Loschitzer Becher, Kachelbruchstücke/, es kam auch ein Bruchstück eines Trinkglases vor. Ein bisher vereinzelter Fund ist hier ein achtkantiger Knochenring, der vermutlich als Zierbestandteil eines Messergriffes diente. Von den üblichen Funden führen wir eine Anzahl von verkohltem Holz und Tierknochen an.

10, 51
 Dolany / okr. Olomouc /. Kartuziánský klášter, místnost R. 1 kružbová konzola v destrukci ; 2 destrukce
 výběhů klenebních žebér. - Karthäuser Kloster, Raum R. 1 Maßwerkkonsole in der Destruktion ; 2 De-
 struktion von Ausläufern der Gewölberippen.

Tab. 52

Dolany /okr. Olomouc / . Kartuziánský klášter . Kružbová konzola . - Karthäuser Kloster . Maßwerkkonsole .

Tab. 53

Dolany / okr. Olomouc / . Kartuziánský klášter. Ukázka keramiky. - KarthäuserKloster. Keramikauswahl.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík

Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový

Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby : doc. dr. B. Klína, A. Životská

Na titulním listě : stříbrná spona z doby stěhování národů ze Šakvic

Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně

Evidenční číslo : ÚVTEI-73332

Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné